

11. Окремі види договорів у сучасному законодавстві України / За ред. О.С. Кізлової. – Одеса: ТЕС, 2013. – 528 с.
12. Дрішлюк А.І. Місце цивільно-правового договору в системі джерел цивільного права / А.І. Дрішлюк // Часопис цивілістики. – 2014. – Вип.16. – С.30-34.
13. Куліна Ю.А. Договір страхування каско автотранспортних засобів у цивільному праві України: автореф. дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.03. – Одеса, 2013. – 20 с.
14. Бахрієва З.Р. Припинення договору та зобов'язання за цивільним правом України: дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.03 / Бахрієва З.Р. – Київ, 2014. – 195 с.

ШКАРНЕГА Олена

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО СТАТУСУ КАПІТАНА СУДНА

Транспортна морська логістика безперечно має переваги серед інших способів перевезення вантажів, адже її прерогативою є перевезення морськими шляхами, який є найбільш підходящим для перевезення великогабаритних вантажів на далекі відстані. І це не дивно, адже при сьогоднішніх глобалізаційних процесах, морське судноплавство забезпечує безперервний рух товарів по всій планеті, а Україна як морська держава приймає активну участь у цих процесах. Таку активність врят чи можна назвати позитивною, адже після розвалу морського флоту в пострадянський період, більш як 100 тисяч українських моряків змушені працювати на іноземних судах, яких фактично можна назвати трудовими емігрантами.

Особливе місце серед членів екіпажа судна займає капітан, який має широкі повноваження від управління судном до засвідчення факту народження дитини. Особливості правового статусу капітана судна були предметом дослідження багатьох видатні фахівців у галузі морського права, зокрема: Л. М. Давиденко, О. М. Шемякіна, Н. В. Ільєвої, А. В. Попова, В. В. Серафімова, В. Г. Єгіяна та інших.

Суто з теоретичної точки зору, для здійснення будь-якого дослідження неабияку увагу слід приділяти категоріальному апарату, чим ми й займемось. Опираючись на праці деміурга теорії держави

та права О. Ф. Скакун, зазначимо, що під правовим статусом особи слід розуміти – систему закріплених у нормативно-правових актах і гарантованих державою прав, свобод, обов'язків, відповідальності, відповідно до яких індивід як суб'єкт права координує свою поведінку в суспільстві [1, с. 377]. Тобто до складових елементів правового статусу особи слід відносити : права, свободи, обов'язки та його відповідальність. Виходячи із цього капітан судна має специфічний статус, а якщо опиратися на усталену класифікацію, він наділений спеціальним правовим статусом, для якого характерно доповнення загального правового статусу та його минулості. Відповідно правовий статус капітана судна можна визначити як вид спеціального правового статусу, який обумовлюється родом його діяльності та включає в себе ряд спеціальних прав та обов'язків.

У Кодексі торговельного мореплавства України (далі – КТМУ), виділено окрему главу, яку присвячено капітану судна в якій знайшли своє відображення його права та обов'язки. В зв'язку із чим, у галузі морського права склалася традиція щодо розподілення усіх функцій капітана судна та три групи: управління судном, представництво інтересів судовласника/власника вантажу та адміністративно-владні функції, які делеговані капітану державою прапора [2, с. 98].

Управлінські функції капітана включають в себе безпосереднє навігаційне управління судном, забезпечення безпеки плавання, запобігання забрудненню морського середовища, підтримання порядку на судні з правом накладання дисциплінарного стягнення та підтримання безпеки людей та вантажу. Розпорядження капітана підлягають безперечному виконанню серед усіх осіб будь-то члени екіпажу, або просто особами які знаходяться на судні (пасажери). Ці функції, відповідно до законодавства «покладаються» на капітана судна, тобто їх можна вважати його обов'язками, які становлять його виключну відповідальність.

Серед інших обов'язків капітана судна слід виділити: надання допомоги людям, які зазнали лиха в морі; надання допомоги після зіткнення суден; надання невідкладної медичної допомоги (щодо осіб, які знаходяться на борту судна) та обов'язки у разі воєнної

небезпеки, піратських дій або захоплення судна, які безпосередньо впливають із міжнародних зобов'язань держав [3]. Слід наголосити на тому, що перелік прав та обов'язків капітана судна на міжнародному рівні постійно розширюється, про що свідчить діяльність Асамблеї Міжнародної морської організації, яка за останні 40 років своєї діяльності приблизно 85 % резолюцій присвятила додатковим правам та обов'язкам капітана судна.

Наступною є функція представництва інтересів судновласника та власника вантажу, що містить у собі загальні положення, які діють для інституту договірної представництва, а саме: можливість укласти угоди від імені принципала, претензійно-судові права та особлива діяльність, яка пов'язана із забезпеченням доказів для охорони прав судновласника або власника вантажу (морський протест капітана).

З наукової точки зору цікавим правом із цієї категорії є останнє, яке передбачає подання капітаном судна заяви про морський протест безпосередньо нотаріусу після певної події. Законодавством не встановлено, яка саме повинна бути подія після якої виникає право капітана на морський протест, але виходячи із практики це форс-мажорні обставини, тобто такі що мають характер непереборної сили (урагани, шторми, зіткнення суден та ін.). Такий протест служить в першу чергу інтересам судновласника та встановлює презумпцію невинуватості, тобто при судовому розгляді (який може мати місце, адже буде спричинена шкода вантажу чи майну третіх осіб) такий акт перекладає тягар доказування на іншу сторону при виникненні спору, створюючи для судновласника вигідніше процесуальне становище [4, с. 142].

Адміністративно-владні функції, які делеговані державними органами включають в себе: повноваження щодо проведення дізнання на судні та засвідчення фактів укладання шлюбу, народження дитини, засвідчення заповіту та факту смерті. Саме ця група прав капітана судна є основою для закріпленого у ст. 53 КТМУ обов'язку, щодо громадянства капітана (відповідно до якої ним може бути тільки громадянин України), адже він діє від імені дер-

жави прапора судна, таким чином здійснюючи функції, які властиві лише її органам [5, с. 425]. Так, при укладені шлюбу на судні капітан складає акт (на основі якого видається свідоцтво про шлюб) та робить запис у судовому журналі, таким чином погоджуючись із думкою О.В. Верейці, що виходячи із положень ст. 70 КТМУ реєстрацію шлюбу здійснює саме капітан судна [6, с. 2].

З нашої точки зору слід розширити усталену класифікацію шляхом добавлення до неї трудових функцій капітана судна, адже відповідно до ст. 66 КТМУ «капітан дає згоду на призначення члена судового екіпажа на роботу» та може проводити іспит щодо професійної придатності такої особи; має право усувати від виконання службових обов'язків осіб судового екіпажу; та має право застосовувати заходи заохочення шляхом оголошення вдячності, нагородження преміями.

Слід зазначити, що усі попередні функції так чи інакше пов'язані із нормальним перебігом морського судноплавства, тому виникає питання щодо функцій капітана судна за надзвичайних умов мореплавства. До функцій капітана судна за надзвичайних умов слід віднести: як права у разі небезпеки загибелі судна, у разі нестачі продовольства та у разі невідкладної потреби в грошах; так і уже перелічені обов'язки щодо управління судном у форс-мажорних обставинах (зіткнення суден, воєнна небезпека, піратські дії та ін.).

Отже, підсумовуючи вищевказане визначимо, що правовий статус капітана судна це вид спеціального правового статусу, який обумовлюється родом його діяльності та включає в себе ряд спеціальних прав та обов'язків. Функції капітана пропонуємо визначити як: управлінські, представницькі, адміністративні, трудові та надзвичайні.

Само собою зрозуміло, думки, висловлені на цих сторінках, ні в якому разі не претендують на те, щоб скластися у вичерпну характеристику правового статусу капітана судна. І ми впевнені, що праці наступних вчених над розкриттям особливостей та проблем статусу капітана судна повністю затьмарять цей чорновий начерк.

Література:

1. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник. / Пер. з рос. – Харків: Консум, 2006. – 656 с.
2. Шемякин А.Н. Морское право: учеб. пособие / А.Н. Шемякин. – Х.: Одиссей, 2006. – 384 с.
3. Кодекс торговельного мореплавства України. – Х.: Одиссей, 2016. – 104 с.
4. Ільєва Н.В. Процесуальний порядок складання нотаріусом акта про морський протест / Н.В. Ільєва // Морське право та менеджмент: еволюція та сучасні виклики. – 2014. – № 10. – С. 140-143.
5. Давиденко Л.М. Особливості правового статусу капітана судна в міжнародному мореплаванні / Л.М. Давиденко // Актуальні проблеми держави і права. 2011. – № 60 – С. 425-429.
6. Верейці О.В. Реєстрація шлюбу громадянами України: можливі варіанти / О.В. Верейці // Мала енциклопедія нотаріуса. – 2015. – № 5 – С. 1-5.

ДАНИЛЬЧЕНКО Олена

ОСОБИСТІ НЕМАЙНОВІ ПРАВА: СИСТЕМА, ЗДІЙСНЕННЯ І ЗАХИСТ

Шлях людства до усвідомлення і осмислення прав людини був довгим і тернистим. Рівень цивілізованості держави сьогодні визначається її ставленням до людини, прав і свобод, поваги до людської особистості, захищеності. Як показує світовий досвід, ті країни, де права людини і громадянина достатньо розвинуті і захищені, досягли значних успіхів в економічному, соціальному і духовному розвитку.

Конституція незалежної України в 1996 році закріпила примат прав і інтересів людини над правом держави. Було проголошено – держава для людини, а не людина для держави. З прийняттям Цивільного кодексу України на законодавчому рівні (ст. 1 ЦК) були закріплені особисті немайнові відносини як предмет правового регулювання, а книга 2 кодексу повністю присвячена особистим немайновим правам фізичної особи. Проте бажане не стало реальністю, про що свідчать події останніх років в Україні.

В чотирнадцятому році Україна визнала європейській вибір, тож європейські цінності повинні стати нормою життя в країні, а не